

K PROBLEMATIKE ODBORNEJ PRAXE NA VYSOKEJ ŠKOLE

Emilia FULKOVÁ

Za fundamentálnu úlohu pri spracovaní teórie odbornej praxe pokladáme komplexnosť riešenia problematiky, to z. vymedziť základný pojem "odborná prax", postavenie, význam a funkciu odbornej praxe, ďalej jej základné ciele a obsahové zameranie, druhy, organizáciu a riadenie odbornej praxe vo vysokoškolskej výučbe, keďže takýto ucelený pohľad na odbornú prax u nás doteraz nebol spracovaný. Problematikou organizácie a riadenia sme sa zaoberali v Paedagogice VIII.-IX., Bratislava 1985/1986, s. 113 - 126, preto v príspevku sústredíme pozornosť na uvedené okruhy.

1. Vymedzenie základného pojmu "odborná prax"

Termín "prax" pochádza z gréckeho "praxis" a znamená činnosť, súhrnné pôsobenie ľudí na ich vlastné životné podmienky.

V bežnom ponímaní pojem prax zahrnuje najrozličnejšie druhy ľudského konania v jeho rôznych špecifických prejavoch. Najbežnejšie sa používa v zmysle nadobudnutia istých skúsenosti v určitej pracovnej oblasti. Napríklad hovorí sa o lekárovi s dlhou odbornou praxou, o učiteľovi s bohatou pedagogickou praxou a pod.

V pedagogickom ponímaní pri vymedzení pojmu "odborná prax" je potrebné, podľa nášho názoru, zohľadniť osobitné skutočnosti, ktoré ju charakterizujú ako špecifickú činnosť:

- Odborná prax je jedna z povinných foriem vysokoškolskej výučby.
- Odborná prax sa podieľa na plnení úloh výchovno-vzdelávacieho procesu a na dotváraní vysokokvalifikovaného profilu absolventa po vzdelávacej i výchovnej stránke.

- Uskutočňuje sa v prirodzených podmienkach v niektorej oblasti spoločenskej praxe.
- Zahrnuje všetky druhy praxe vysokoškolského štúdia, ktorých cieľ, obsah a metódy práce sa viažu k danému študijnému odboru.

Ak berieme do úvahy tieto špecifické skutočnosti odbornej praxe, môžeme ju definovať takto: Odborná prax je povinná organizačná forma vysokoškolského štúdia, ktorá organicky nadväzuje na teoreticko-praktickú výučbu, realizuje sa v rozsahu vymedzenom učebnými plánmi, v podmienkach odborného pracoviska pod vedením kvalifikovaných odborníkov. Prispieva k rozvoju teoretických a praktických poznatkov a špecifických schopností na získanie základných odborných spôsobilostí potrebných pre aktívnu samostatnú a tvorivú prácu v budúcom povolani.

Odbornú prax v našom ponímaní chápeme teda ako najširší všeobecný pojem, ktorý zahŕňa všetky druhy praxe vysokoškolského štúdia, napr. prax pedagogickú, terénnu, prevádzkovú, prázdninovú, diplomovú a pod.

2. Postavenie odbornej praxe

Postavenie odbornej praxe a jej miesto vo vysokoškolskej výučbe vyplýva z požiadavky spojiť školu so životom, so spoločenskou praxou, s potrebami spoločnosti na profil absolventov vysokých škôl.

Princíp spojenia školy so životom je jedným zo základných a možno povedať aj jedným z kľúčových princípov pedagogiky. Vyjadruje požiadavku, aby všetka výchovno-vzdelávacia činnosť škôl i mimoškolských inštitúcií bola úzko spätá so životom spoločnosti v celej šírke.

Špecifickým aspektom spojenia výchovy a vzdelávania so životom je spojenie teórie s praxou vo výchovnovzdelávacom procese, z čoho vyplýva predovšetkým vyzdvihnutie princípu jednoty teórie a praxe. Podstatou tohto princípu je požiadavka, aby vo výchovnovzdelávacom procese, v našom prípade na vysokej škole, bola rovnomerne zabezpečená organická väzba medzi teoretickou výučbou a všetkými druhmi praxe.

V súvislosti s postavením odbornej praxe vo vysokoškolskej výučbe je potrebné stručne analyzovať rozpracovanosť problematiky

odbornej praxe v našej pedagogickej literatúre a zamyslieť sa nad jej miestom a úlohou v samotnej výchovno-vzdelávacej praxi.

Bilancia teoretického spracovania problémov odbornej praxe v domácej pedagogickej literatúre je málo uspokojivá. Knižné monografie s prevládajúcou analýzou existujú iba k pedagogickým praxiam na učiteľskom smere štúdia a aj to v skromnom počte, pričom sú už staršieho dáta.

Monografia k otázkam odbornej praxe (či už na neučiteľskom smere univerzitného typu štúdia alebo na jednodoborových typoch vysokých škôl technických, poľnohospodárskych, ekonomických a pod.), žiaľ, doteraz nevyšla.

Drobné články, ktoré jestvujú k problematike odbornej praxe, viac-menej iba zovšeobecňujú skúsenosti s touto organizačnou formou výučby, prípadne poukazujú na niektoré nedostatky v praktickej realizácii toho-ktorého druhu odbornej praxe (napr. M. Kuchler, 1983; J. Salus, 1971; J. Kancír, 1988).

Štúdie a články, v ktorých by prevládala komplexná teoreticko-empirická analýza odborných praxí, vlastne jestvujú až v poslednom období (napr. E. Fulková, 1979, 1984, 1986).

Tento stav odzrkadľuje skutočnosť, že odborná prax sa doneďavna (najmä na univerzitách) chápala ako forma výučby oddelená od celkového systému vysokoškolského štúdia, od teoretickej zložky a jej hlavnou úlohou boli viac-menej záležitosti praktického výcviku a nesystematického náhodného styku s praxou. Tak isto neboli vytvorené dostatočné materiálno-organizačné predpoklady na fundované realizovanie odbornej praxe vo vysokoškolskej výučbe. Takýto prístup viedol k tomu, že odborná prax nebola predmetom teoretických záujmov, teoretických bádaní.

V súvislosti s pripravovanými koncepciami štúdia jednotlivých odborov na vysokej škole sa vyžaduje hľadať v odbornej praxi nové kvality, priznať jej dôležité miesto pri formovaní profilu absolventa v rovine teoretickej i praktickej, vzdelávacej i výchovnej, ako aj pri formovaní vzťahu absolventov k budúcemu povolaniu.

Vo všetkých našich príspevkoch odminuje predovšetkým zdôrazňovanie významu a funkcie odbornej praxe pri modernom vysokoškolskom vzdelávaní a v príprave vysokokvalifikovaných, teoreticky

a prakticky fundovaných absolventov a požaduje sa v nich vytvorenie a rozpracovanie celkovej koncepcie odbornej praxe s dôsledným uplatnením princípu spojenia vysokej školy so životom a spoločenskou praxou.

Známa je tiež skutočnosť, že odborná prax bola donedávna pomerne opomenutá aj vo vyučovacej činnosti na vysokej škole. V súčasnosti (ako tomu nasvedčujú niektoré konkrétne výsledky z našich výskumov) proces zdokonaľovania priebehu odbornej praxe je pomalý.

Zostáva teda skutočnosťou, že odborná prax v mnohých prípadoch stále prekonáva nedostatky jednostranného prakticistického zamerania, neraz sa len mechanicky pridáva k vysokoškolskej výučbe, organicky na ňu nenadväzuje, dostatočne nerozvíja teoretické i praktické poznanie, tvorivé schopnosti študentov a málo prispieva k vytváraniu schopnosti pohotovo riešiť problémy, s ktorými sa absolventi v spoločenskej praxi stretnú.

3. Význam a funkcia odbornej praxe

Význam odbornej praxe je vo vysokoškolskom štúdiu mnohoraký.

V prvom rade treba zdôrazniť gnozeologickú stránku vedeckého poznania skutočnosti.

Vo všeobecnosti prax dáva podnety a ulohy, teória by ich mala riešiť a spätné ovplyvňovať činnosť praxe. Ak sa opomenie charakter vzájomného vzťahu teórie a praxe, špecifická funkcia každej z nich v poznávacom procese, nastáva izolácia oboch, na jednej strane to vyúsťuje do živelného prakticismu a na druhej strane - do samoučelného teoretizovania. Oba tieto extrémny sú škodlivé a nevedú k optimálnemu napredovaniu ľudskej spoločnosti, naopak - sú skôr jeho brzdou. Z hľadiska jej optimálneho napredovania je potrebné, aby obe zložky poznania, t.j. teória a prax boli v jednote, pričom teória v tomto vzťahu musí mať regulačnú funkciu.

Vo vysokoškolskej výučbe je teda odborná prax zdrojom vedeckého poznávania iba vtedy, ak je priradená k vysokoškolskej výučbe organicky, to znamená, že medzi teoretickou výučbou (prednáškami, seminármi, cvičeniami) a odbornou praxou musí byť obsahová nadväznosť.

Odbornú prax súčasne treba zaradiť do výučby tak, aby umožnila správne pochopenie úlohy teórie v praxi, aby prax nezastierala, ale naopak ozrejmovala získané poznatky. Má ďalej úzko súvisieť s celkovým zameraním výučby na vysokej škole s prihliadnutím na konkrétny profil absolventa príslušného študijného odboru a zamerať sa hlavne na zásadné oblasti praxe, ktoré sú rozhodujúce z hľadiska rozvoja toho-ktorého odboru a sú primárne vzhľadom na teoretickú náplň výučby.

Ďalší význam odbornej praxe vo vysokoškolskom štúdiu spočíva v jej funkcii integrujúceho a syntetizujúceho činiteľa.

Syntetizovať a integrovať vnútorne diferencovanú vysokoškolskú výučbu v nemalej miere umožňuje práve odborná prax. Sústava vysokoškolského vzdelávania, ktorá je rozčlenená podľa študijných odborov do jednotlivých študijných disciplín, je nutná a opodstatnená. Umožňuje hlbšie a systematickejšie preniknúť do jednotlivých vedných oblastí. Každá disciplína predstavuje analyzovanú a abstrahovanú skutočnosť, roztriedenú do určitého systému. Proces poznávania touto cestou treba doplniť integračným procesom, ktorý pomáha prekonať izolovanosť štruktúry poznatkov jednotlivých disciplín, vytvára podmienky na postihnutie styčných úloh a vedie k novému hlbšiemu komplexnému pochopeniu javov a procesov. Odborná prax stavia študentov v prirodzených podmienkach cvičného pracoviska pred situácie, ktoré treba analyzovať a riešiť z rôznych aspektov. Študenti sú takto nútení aktivizovať vedomostný fond z rôznych disciplín, postihnúť ich vzájomné vzťahy a hlbšie vniknúť do podstaty tej-ktorej pracovnej činnosti.

Funkciu integrácie a syntézy vo vysokoškolskej výučbe môže odborná prax plniť iba vtedy, ak bude naozaj organickou zložkou celého výchovno-vzdelávacieho procesu a prípravy budúcich vysokoškolsky vzdelaných odborníkov (E. Fulková, 1986).

Odborná prax zabezpečuje úzke prepojenie teoretickej a praktickej výučby na určitú oblasť spoločenskej praxe. Prehlbuje a rozširuje teoreticko-praktickú prípravu a z pohľadu jej prospešnosti pre spoločenskú prax plní tiež funkciu spätnej väzby. Vplýva na zdokonalenie teoretickej výučby a na jej zladenie so súčasným vývojom vedy a techniky.

4. Základné ciele odbornej praxe, jej obsahové zameranie a metódy

Rovnako ako ostatné formy vysokoškolského vzdelávania musí sa i odborná prax podieľať na plnení komplexne formulovaného cieľa vysokoškolského štúdia so špecifickým zameraním na formovanie profilu absolventa príslušného odboru.

Zohľadnenie profilu absolventa jednotlivých študijných odborov vnáša do výchovno-vzdelávacieho procesu jednotlivých študijných odborov určité špecifickosti, prejavujúce sa v cieľoch odbornej praxe. Napriek tejto skutočnosti možno charakterizovať určité základné ciele odborných praxí, ktoré sú spoločné pre všetky druhy vysokoškolského štúdia.

V prvom rade by mala odborná prax, rovnako ako ostatné základné formy vysokoškolskej výučby, podnecovať rozvoj tvorivého a samostatného myslenia, ktoré je jednou zo základných požiadaviek na vysokoškolsky vzdelaných absolventov. Všeobecnými rysmi tvorivého myslenia sú tieto schopnosti: vedieť samostatne uvažovať; na spoznanom budovať poznávanie a riešenie dosiaľ nepoznaného; vytvárať nové hodnoty.

Náplň odbornej praxe je preto potrebné stanoviť tak, aby umožnila používať tieto schopnosti, to znamená postaviť študenta predovšetkým pred úlohy, ktoré si vyžadujú samostatné riešenie. Najprv by malo ísť o úlohy jednoduchšieho, neskôršie náročnejšieho charakteru, ktoré si vyžadujú používanie nadobudnutých vedomostí z teoretických disciplín, určenie a zdôvodnenie metód riešenia a tiež rozbor dosiahnutých výsledkov. Takéto riešenie úloh, podopreté používaním odbornej literatúry vedie nakoniec k riešeniu problémov súčasnej praxe a tiež k rozvoju samostatnej práce. Súhrnne možno teda zhrnúť, že prvoradým cieľom odbornej praxe je aktívne uplatnenie a prehĺbenie teoretických vedomostí, rozvoj tvorivého myslenia, osvojenie si samostatnej práce, ako aj vedeckých metód.

Ďalším dôležitým a možno povedať aj špecifickým cieľom odbornej praxe je formovanie a rozvíjanie odborných spôsobilostí, pod ktorými rozumieme nielen zručnosti fyzické, ale i schopnosti intelektuálne.

Rozvoj odborných spôsobilostí je možný iba pri praktickej činnosti, keď nastáva syntéza súboru vedomostí, osobných vlastností, odborných schopností a odborných skúseností z praxe. Primárnu úlohu z týchto troch faktorov má súbor vedomostí, umožňujúci chápať meniacu sa prax v širokých súvislostiach. Základnou úlohou vysokoškolského štúdia je preto získať široké a hlboké teoretické vedomosti, ktoré v každom prípade umožnia teoretické ozrejmienie si vlastnej práce.

Nesprávny je prístup, v ktorom sa študenti počas odbornej praxe naučia iba mechanicky vykonávať určitú praktickú činnosť bez toho, aby si uvedomili jej nadväznosť a teóriu.

Cieľom odborných praxí vyšších ročníkov je oboznámiť sa s praktickou činnosťou blízkou téme ich diplomovej práce (získanie podkladov - napr. technologických - potrebných pre jej vypracovanie).

Odborná prax má špecifické ciele i v oblasti výchovného formovania osobnosti budúceho odborníka. Ide jednak o získanie všeobecných kladných morálnych vlastností, ako sú spoločenská zodpovednosť a spoľahlivosť študenta, jeho zodpovedný prístup k práci, rozvoj vzťahov vzájomnej spolupráce a pomoci, schopnosť spolupráce a tímového riešenia úloh a pod. Ďalej vystupuje do popredia najmä formovanie vzťahov k budúcemu povolaniu a citového zanietenia pre prácu v budúcej profesii.

Naše skúsenosti potvrdzujú, že odborná prax prispieva najvýznamnejšie k formovaniu pozitívnych vzťahov k budúcemu povolaniu. Študenti počas nej prichádzajú do prostredia svojej budúcej činnosti, o ktorom majú zatiaľ iba určité sprostredkované predstavy, rovnako ako o vlastnej budúcej činnosti. Postupne sa s nimi oboznamujú a spoznávajú problémy príslušného pracoviska z praktického hľadiska. Ich riešenie v rámci úloh odbornej praxe vedie postupne k tomu, že sa nimi hlbšie zaoberajú, čo spätne motivuje ich následné teoretické štúdium a hlbší záujem o predmety svojho budúceho povolania. Táto skutočnosť sa neraz prejavuje v zlepšení študijných výsledkov vo vyšších ročníkoch štúdia.

Odborná prax prispieva tiež k spoznávaniu rôznych možností ich uplatnenia v rámci zvoleného odboru, k ich prehľadu o profesiách, ktoré môže absolvent po skončení štúdia príslušného odboru

zastávať, ako i o spôsobilosti zastávať ich z hľadiska osobných vlastností. Na základe absolvovania odborných praxí si poslucháči často vo vyšších ročníkoch volia zameranie, ale hlavne druh svojej budúcej profesie. Tak napr. absolventi stavebnej fakulty môžu pracovať ako stavbyvedúci, projektanti, vedecko-výskumní pracovníci, riadiaci pracovníci (miestne úrady a pod.), investori, pedagogickí pracovníci a pod., čo sú profesie v mnohom rozdielne a práve počas praxí sa k nim formuje základný vzťah, ktorý často pretrváva po celé obdobie pracovnej činnosti.

Možno teda konštatovať, že odborné praxe majú podať bližší bezprostrednejší pohľad na náplň budúcej profesie a na formovanie vzťahu k nej, a tým tiež zaistiť prechod z postu študenta na post budúceho odborníka určitej profesie.

Cieľ výučby je základným pilierom všetkých modernizačných snah, pretože má vo výchovno-vzdelávacom procese riadiacu funkciu. Určuje obsahovú i procesuálnu stránku jednotlivých foriem výučby na vysokej škole, teda aj odbornej praxe.

Nie je našou úlohou a ani v našich silách podrobne analyzovať obsah odborných praxí, pretože ide o širokú špecializáciu jednotlivých odborov, ktorých obsah je zložité posúdiť. Z hľadiska obsahového zamerania je však dôležité a nevyhnutné rozpracovať a precizovať ciele - rámcové učebné osnovy jednotlivých druhov odbornej praxe - v ich organickom prepojení na ostatné formy vysokoškolskej výučby, to znamená vymedziť konkrétne úlohy, cez ktoré sa budú študenti na jednotlivých odboroch k čiastkovým i finálnym cieľom postupne dopracovávať. Tým sa môže značne zvýšiť výchovnovzdelávací podiel odbornej praxe pri zabezpečovaní profilu absolventa.

Výber a použitie metód na odbornej praxi je primárne ovplyvňovaný jej cieľovým a obsahovým zameraním. Tento princíp je teoreticky spracovaný vo vysokoškolskej didaktike iba so zreteľom na vysokoškolskú prednášku, cvičenia a semináre. Možno ho však v plnej miere aplikovať aj na odbornú prax. To znamená, že aj v odbornej praxi výber a použitie metód ovplyvňuje okrem iných faktorov cieľové a obsahové zameranie praxe. Rozhodujúca je skutočnosť, k akému odboru sa odborná prax viaže, o aký druh praxe ide a o aké ciele ňou sledujeme. Z tohto pohľadu iné metódy má odbor-

ná prax, ktorá sa realizuje na odbore psychológia, iné v archeológii, na matematike, či biológii.

Precizovanie teoreticko-didaktickej základne metód odborných praxí na celom súbore odborov vyžaduje nevyhnutne dobre poznať oblasť odborných predmetov teoretickej i praktickej výučby. Ďalej dobre poznať prirodzený terén odbornej praxe, podmienky, kde sa prax realizuje, materiálno-technické vybavenie, úroveň pripravenosti poslucháčov a pod., pretože akékoľvek zovšeobecňovanie v pedagogike a didaktike musí z praxe vychádzať a k nej sa aj vracieť. Takéto spracovanie metód odbornej praxe, všetkých jej druhov, vyžaduje preto tímový prístup za účasti pedagógov, vedeckých pracovníkov z daného odboru i odborníkov z praxe.

Uvedieme niektoré všeobecné zásady, ktoré by sa mali uplatniť pri výbere metód v odbornej praxi.

Odborná prax, jej druhy, sú tak ako ostatné vysokoškolské formy výučby charakteristické určitou kombináciou metód. Nie je to kombinácia stereotypná, schematická a statická. Isteže, určité metódy sú v príslušnej organizačnej forme základné a dominujúce. Pre prednášku je to súvislý výklad učiteľa, pre cvičenie precvičovanie a samostatná práca študentov, pre konzultácie metóda rozhovoru, dialógu, pre prevádzkovú prax metóda precvičovania a samostatnej práce študentov.

V popredí modernizačných snáh učebných metód vo vysokoškolskej výučbe je požiadavka aktivizácie myšlienkových činností u študentov. Špecifickosť odbornej praxe oproti ostatným formám vysokoškolskej výučby je práve v tom, že dávajú študentom dost priestoru na samostatnú tvorivú prácu. V popredí sú najmä problémové úlohy, diagnostické metódy, výskumné metódy a iné.

5. Druhy odbornej praxe

Nedoriešeným a otvoreným problémom v oblasti pedagogickej teórie i výchovno-vzdelávacej praxe na vysokých školách je otázka pojmového vymedzenia druhov odborných praxí a ich triedenia. Tento problém súvisí s tým, že pri odlišnostiach jednotlivých druhov praxí možno použiť viacero hľadísk, ktoré sa vzájomne prekrývajú. Napríklad v bežnej praxi na Filozofickej fakulte, Prírodovedeckej fakulte a Matematicko-fyzikálnej fakulte Univerzity Komenského

sme sa stretli s rozlišovaním praxe na odbornú a pedagogickú prax, hoci, ako sme uviedli pri vymedzení a definovaní pojmu odborná prax, pedagogická prax je druhom odbornej praxe. Vo výučbe na vysokých školách sú zaužívané aj iné druhy praxí, napr. úvodná, diplomová, terénna, súvislá, priebežná a iné, nie však v utriedenom systéme a v správnom poňatí.

Zaužívané druhy odbornej praxe možno deliť z hľadiska organizačného, obsahového, profesionálneho, časového a z ďalších hľadísk, ktoré v texte ďalej rozvádzame. Toto delenie odbornej praxe nepovažujeme za definitívne a uzavreté, pretože pri ďalšom teoretickom prepracovaní praxí sa bude ďalej zdokonaľovať a upresňovať. Jednotlivé druhy praxe uvedené v tomto systéme triedenia sa môžu aj ďalej rozlišovať a špecifikovať. Napríklad do súvislej praxe možno zaradiť diplomovú prax, zahraničnú prax a pod.

Triedenie odborných praxí podľa určitých hľadísk:

a) Organizačné hľadisko: Vzhľadom na počet študentov, ktorí sa zúčastňujú praxe na jednom pracovisku rozlišujeme:

1. individuálnu prax (jeden, výnimočne dvaja až traja študenti);

2. skupinovú prax.

b) Obsahové hľadisko: Podľa obsahovej náplne vyplývajúcej z učebných plánov rozlišujeme:

1. úvodnú prax (výrobná prax, technologická prax);

2. prevádzkovú prax;

3. diplomovú prax.

c) Profesionálne hľadisko: Podľa charakteru študijných odborov, (ktoré sa môžu prípadne členiť ešte podrobnejšie rozlišujeme:

1. inžiniersku prax (technologickú, prevádzkovú a pod.),

2. pedagogickú prax,

3. právnickú prax,

4. ekonomickú prax,

5. zdravotnícku prax (klinická, diagnostická a pod.),

6. umeleckú prax,

7. novinársku prax, atď.

d) časové hľadisko: Podľa trvania odbornej praxe rovnakého obsahu rozoznávame:

1. priebežnú prax,
2. súvislú prax,
3. prázdninovú prax,
4. stáže,
5. úvodnú prax,
6. diplomovú prax.

e) Hľadisko bezprostredného vzťahu odbornej praxe k výučbe:

A jednotlivých konkrétnych učebných predmetov:

1. Stáže - napr. z psychológie práce,
z neurofyziológie,
z diagnostiky atď.

B odborné praxe komplexného charakteru:

1. súvislá pedagogická prax (na učiteľskom smere štúdia),
2. diplomová prax.

f) Hľadisko miesta konania praxe: ide o

1. domáce praxe, ktoré sa konajú na území Slovenska,
2. zahraničné praxe - realizujú sa na základe kultúrnych alebo družobných stykov, najčastejšie ako výmenné praxe, ich realizácia je viazaná na súhlas MŠ SR, resp. dekana, prípadne prodekana príslušnej fakulty, vysokej školy.
3. terénna prax.

Určité nejasnosti a nezrovnalosti sa objavujú v zaužívanej terminológii odbornej praxe. Napríklad "diplomová prax" na niektorých študijných odboroch sa označuje ako prax "preddiplomová", hoci jej obsahové zameranie je rovnaké. Alebo "prázdninová prax" sa označuje ako "letná súvislá prax". Označenie prázdninová prax je výstižnejšie, pretože presne vymedzuje, kedy sa má prax realizovať, kým letná prax by mohla byť zaradená aj v skúšobnom období, čo je v rozpore s harmonogramom štúdia.

Do posledného kritéria členenia odborných praxí - z hľadiska bezprostredného vzťahu odbornej praxe - do A. skupiny zaraďujeme stáže, pretože v doterajšej praxi (napr. na FFUK na odbore psychológia, na Lekárskej fakulte UK) ich učitelia i študenti pokladajú za druh odbornej praxe. Realizujú sa na vybraných odborných pracoviskách blokovým spôsobom a bezprostredne sa viažu na problematiku niektorej disciplíny. Podobne priebežná prax (náčuvy) na učiteľskom smere štúdia bezprostredne súvisí s metodikou

vyučovania daného odboru. Na prírodovedeckej fakulte nadväznosť s prednášanými disciplínami zvýrazňujú predovšetkým terénne praxe.

Do skupiny B patria praxe komplexného charakteru, ktoré sa realizujú vo vyšších ročníkoch štúdia a majú syntetizujúci charakter. Študenti pri plnení ich cieľov a úloh musia mobilizovať svoj vedomostný fond z viacerých teoretických a praktických disciplín s výrazne tvorivým charakterom. Takúto povahu majú napr. súvislé pedagogické praxe na učiteľskom smere štúdia, diplomové praxe na jednotlivých odboroch, odborné praxe s výskumnou problematikou a pod.

Treba, aby sa v oblasti terminológie odbornej praxe zaužívali jednotné pojmy, čo v podstate zjednoduší aj hľadiská triedenia jednotlivých druhov praxí a zabezpečí jednotné ponímanie a rozlišovanie odborných praxí tak u učiteľov, ako aj u študentov.

6. Stručná charakteristika niektorých druhov odbornej praxe

Úvodná prax sa realizuje pri vstupe do prvého ročníka pred začiatkom štúdia, alebo v nižších ročníkoch. Umožňuje prvotnú orientáciu v praxi daného odboru a prvotný záznam pozorovaných javov. Má skôr motivačný charakter pre vyvolanie a posilnenie záujmu o štúdium z daného odboru. Úvodné praxe sa realizujú na fakultách prírodovedného a humanitného zamerania.

Výrobné a technologické praxe na fakultách technického zamerania (pre študentov nižších ročníkov inžinierskeho štúdia). Študenti sa na nich zoznamujú s výrobným procesom, rozvíjajú svoje teoretické poznatky, ujasňujú si aplikáciu v praxi. Tieto praktické poznatky sú pre študentov zároveň zdrojom nových teoretických vedomostí.

Prevádzková prax je druh odbornej praxe, ktorý sa realizuje vo vyšších ročníkoch na technickom smere štúdia. Umožňuje osvojenie si súhrnu spôsobilostí rozhodujúcich z hľadiska profilu nastávajúceho odborníka v prostredí - prevádzke v najširšom zmysle slova - typickom pre určitý študijný odbor.

Prázdňinová prax je špecifickým druhom súvislej praxe, ktorá je presne časovo ohraničená. Študenti počas prázdnin aktívne pracujú niekoľko týždňov na vybranom cvičnom pracovisku, v súlade

s odborným zameraním štúdia. Úloha prázdninovej praxe je zhodná s úlohami súvislej praxe.

Diplomová prax je špecifickým druhom súvislej praxe, ktorá sa organizuje na záver štúdia. Počas nej si študenti overujú a doplňujú poznatky týkajúce sa témy diplomovej práce - vypracúvajú diplomovú prácu (diplomový projekt, umelecký výkon alebo umelecké dielo), doplňujú ju o poznatky, údaje z praxe, formulujú celkové závery a pripravujú prácu na obhajobu. Prax sa realizuje na pracoviskách, ktorých zameranie zodpovedá téme diplomovej práce.

Súvislá prax je druh odbornej praxe, na ktorej študenti pod vedením vybraných odborníkov systematicky pracujú na pracovisku niekoľko týždňov podľa osobitného pracovného plánu. Jej úlohou je zoznámiť študentov s prácou v budúcej profesii, podľa možnosti v celej šírke a komplexnosti, cieľavedome a v aktívnej práci formovať i rozvíjať odborné zručnosti. Súvislá odborná prax je vlastne prvou skúškou pripravenosti študentov na ich budúce povolanie a možno povedať, že aj akýmsi predbežným preverením práce na vysokej škole. V tomto zmysle súvislá prax plní funkciu syntézy teoretickej výučby a spätnej väzby, signalizuje nedostatky vo výučbe a vo výchove študentov. Podľa profesionálneho zamerania praxe na jednotlivých študijných odboroch môže byť súvislá prax rôznorodá, napr. redakčná (žurnalistická), výskumná, pedagogická, terénna, diplomová, prázdninová a iné druhy praxe.

Priebežná prax je druh odbornej praxe, ktorá prebieha súbežne s výučbou na vysokej škole. Napríklad najvšeobecnejšou a základnou formou priebežnej pedagogickej praxe sú hospitácie na vyučovacích hodinách alebo na iných mimovyučovacích výchovných podujatiach.

Terénna prax je druh odbornej praxe, ktorej špecifickým znakom je, že prebieha v prírode, alebo v takom prostredí, ktoré je obvyklé a charakteristické pre študovaný odbor.

Stáže - pobyt jednotlivcov na vybranom vedeckom, výskumnom, odbornom alebo výrobnom pracovisku s cieľom prehĺbiť si odborné znalosti a schopnosti ich aplikácie. Pokladáme ich za druh odbornej praxe, keďže organicky nadväzujú na teoretickú a praktickú

výučbu (napr. stáže z psychológie práce na príslušných prednáškach a seminároch z psychológie práce).

Pedagogická prax je druh odbornej praxe, ktorá sa realizuje na učiteľskom smere štúdia. Jej úloha je vybaviť študenta základnými vedomosťami, zručnosťami, návykmi a spôsobilosťami, ktoré mu umožňujú riešiť výchovno-vzdelávacie situácie, upevniť a preveriť získané teoretické znalosti, analyzovať výchovné situácie, samostatne a tvorivo postupovať v riadení výchovného procesu.

Tak ako predošlé druhy, aj pedagogická prax by si vyžadovala podrobnejšiu charakteristiku či analýzu. I na margo pedagogickej praxe je však potrebné zdôrazniť, že v príprave budúcich učiteľov je takisto jedným zo základných problémov vzťah odbornej a pedagogickej prípravy. Skutočnú spôsobilosť na prácu s deťmi a mládežou si musia budúci učitelia overiť a praktické skúsenosti a odborné spôsobilosti musia získať už počas štúdia. Jednou z foriem overovania spôsobilosti budúceho učiteľa je práve pedagogická prax, všetky jej formy, ktoré majú nezastupiteľné miesto v jeho profesijnej príprave. Sú integrujúcim činiteľom pedagogicko-psychologickej, metodickej, odbornej i praktickej prípravy.

* * *

V štúdií sme sa zámernie orientovali najmä na teoretickú analýzu niektorých stránok odbornej praxe ako jednej z foriem vysokoškolskej výučby. Nevyčerpali sme problematiku v celej šírke, išlo nám o to, aby sme osobitne zvýraznili odbornú prax ako celok v jednote jej cieľov, obsahu, metód, druhov, jej organizácie a riadenia, ako aj jej vzťahu k ostatným formám vysokoškolskej výučby. V popredí našej snahy bolo úsilie o celkový pohľad na túto významnú organizačnú formu, ktorá sa významnou a nezastupiteľnou mierou podieľa na formovaní profilu absolventa. Sme toho názoru, že bude potrebné ďalej, hlbšie a detailnejšie rozpracovať každú kategóriu odbornej praxe osobitne. V súvislosti s odborom dostáva odborná prax špecifické črty, ktorými sme sa zaoberať nemohli. Táto úloha by si vyžadovala tímovú spoluprácu a ukazuje sa byť naliehavým jej ďalšie teoretické spracovanie.

Literatúra

- FULKOVÁ, E.: Odborná prax vo vzťahu k modernizácii výchovno-vzdelávacieho procesu na vysokej škole. In: Modernizácia vzdelávacieho procesu na socialistickej vysokej škole. Zborník materiálov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. UK 1979, s. 215 - 220.
- FULKOVÁ, E.: Odborná prax na vysokej škole. In: Pedagogika vysokej školy (Red. Štepanovič, R.) IV. Bratislava, ÚRVŠ 1984, s. 27 - 70.
- FULKOVÁ, E.: Odborná prax v neučiteľskom smere štúdia na Univerzite J. A. Komenského v Bratislave. Jednotná škola, 38, 1986, č. 2, s. 110 - 124.
- FULKOVÁ, E.: Niektoré teoretické aspekty odborných praxí a modelová aplikácia ich organizácie a riadenia v podmienkach FF UK v Bratislave. In: Paedagogica VII. - IX., 1985-86. Zborník FF UK, Bratislava, SPN 1987, s. 113 - 126.
- KUCHLER, M.: Príspevok k problematike odbornej praxe. Vysoká škola 1983/84, č. 6.
- KANÚŘ, J.: K problematike súvislej pedagogickej praxe. Vysoká škola, 1988/89, č. 7.
- SALUS, J.: Praxe - organická súčasť studia. Vysoká škola, 1971/72, č. 5.

Problems of professional praxis at a university

Emília Fulková

S u m m a r y

This paper is oriented on theoretical analysis of some branches of a professional praxis. Attention is focused on description of the basic term of professional praxis, taking into account mostly facts characterizing it as a specific activity. Professional praxis is an obligatory form of university education significantly participating in forming a profile of a graduate from the educational point of view. It includes all types of praxis, the aim, content and methods of which are connected with a given study branch. Professional praxis is understood as a broadest general concept including all kinds of university praxis, e.g. pedagogical, enterprise, diploma, holiday, etc. The aim of this paper was also to clarify its status, importance and function in university education and to specify basic goals, contents, methods and kinds of professional praxis. It is necessary to consider each category of professional praxis separately and in more detail. For a further theoretical consideration of this issue, especially in connection with specific branches, a team cooperation would be needed.

Zur Problematik der fachlichen Praxis an der Hochschule
Emilia Fulková

R e s u m e

Die Studie orientiert sich vor allem auf eine theoretische Analyse einiger Bereiche der fachlichen Praxis. Die Aufmerksamkeit konzentriert sich besonders auf die Definition des grundlegenden Begriffs der fachlichen Praxis, wobei namentlich jene spezifischen Tatsachen berücksichtigt werden, die sie als eigenständige Tätigkeit charakterisieren. Es geht um eine obligatorische Form des Hochschulunterrichts, die sich in einem bedeutenden Ausmaß an der Gestaltung des Profils des Absolventen vom Bildungs- und auch Erziehungsaspekt beteiligt. Sie umfaßt alle Arten der Praxis des Hochschulstudiums, deren Ziel, Inhalt und Arbeitsmethoden sich an das gegebenen Studienfach knüpfen. Die fachliche Praxis wird von der Autorin als breitester allgemeiner Begriff aufgefaßt, der sämtliche Arten der Praxis des Hochschulstudiums umschließt, z.B. die pädagogische, betriebliche, Diplom-, Ferienpraxis u.a. Im Vordergrund der Bemühungen der Autorin standen weiters die Bemühungen und eine Erläuterung ihrer Stellung, Bedeutung und Funktion im Hochschulunterricht sowie auch um eine Abgrenzung der grundlegenden Ziele, der inhaltlichen Ausrichtung, Methoden und Arten der fachlichen Praxis. Es erweist sich als notwendig, jede Kategorie der fachlichen Praxis getrennt tiefer und detaillierter weiter herauszuarbeiten. Diese Aufgabe würde besonders im Zusammenhang mit spezifischen Fächern eine Teamarbeit bei der weiteren theoretischen Verarbeitung erfordern.

О проблематике практики по специальности в высшей школе
Эмилия Фулкова

Р е з ю м е

Целью исследования является прежде всего теоретический анализ отдельных аспектов учебной практики по специальности. Главное внимание сосредоточено на определении основного понятия практики по специальности, причем учитываются в первую очередь те отличительные факторы, которые характеризуют профессиональную учебную практику как специфический вид деятельности. Речь идет об обязательной форме обучения в вузе, организуемой в установленные учебным планом периоды и подчиненной учебным целям, которая в значительной мере способствует совершенствованию профессионального профиля выпускника высшего учебного заведения как с точки зрения его квалификации, так и с точки зрения образования и воспитания. Практика по специальности включает в себя все виды практики на

протяжении обучения в вузе, в процессе которых цель, содержание и методы работы связаны с конкретной будущей профессией студентов. Практику по специальности автор исследования понимает как наиболее широкое, общее понятие, включающее в себя все виды практики в процессе высшего профессионального образования, а именно педагогическую, производственную, дипломную, летнюю и т. п. практику. Первостепенным намерением автора предлагаемой работы явилось также стремление разъяснить роль, значение и функцию практики по специальности в системе вузовского образования, а также определение основных целей, содержательной ориентации, методов и видов профессиональной практики. Исследование приводит к выводу о том, что необходимо в ближайшем будущем более глубоко и детально самостоятельно разработать каждую отдельную категорию практики по специальности. Указанная задача, прежде всего что касается специфических специальностей, вызывает необходимость в сотрудничестве между отдельными научно-исследовательскими коллективами в целях последующей теоретической разработки данной проблематики.

